

Nr 77.

Av herr **Lyberg**, *angående ändring av vattenlagens bestämmelser om vitsord till vattenregleringsföretag med tvångsdelaktighet.*

Angående initiativrätt till vattenreglering med tvångsdelaktighet stadgas i 3 kap. 1 § vattenlagen bland annat följande:

»Vill någon till gemensamt gagn för sig och annan reglera vattnets avrinning ur sjö eller annan vattensamling eller i vattendrag för åstadkommande av bättre hushållning med vattnet eller eljest för beredande av ökad möjlighet att utnyttja vattenkraft eller såväl för ändamål, som nu sagts, som ock för torrläggning av mark, och påfordrar han, att övriga, för vilka företaget i något av nu angivna hänseenden är till gagn, skola efter ty nedan sägs taga del i kostnaden för detsamma, äge han vitsord till företaget, såframt mer än hälften av den beräknade båtnaden därav belöper å egendom, som tillhör honom eller honom och andra, vilka förena sig med honom om företaget.»

I 5 och 6 §§ av samma kapitel föreskrives därjämte, *dels* att delägare i regleringssamfällighet icke är skyldig att vidkännas större bidrag till kostnaden för utförande av vattenreglering än som svarar mot värdet å den båtnad hans egendom därigenom beredes, utan så är, att han sökt företaget eller förenat sig med sökanden eller för vinnande av ökad båtnad fört talan, som föranlett större anläggning än sökanden äskat, *dels ock* att annan ägare av strömfall inom regleringssamfällighet än sökanden och med honom sålunda likställd icke är skyldig deltaga i kostnaden för företaget, förrän han begagnar den genom regleringen vunna förbättringen.

Detta innebär alltså, att strömfallsägare, *ehuru han utnyttjar fördelarna av vattenreglering*, dock icke kan tvingas in i regleringssamfällighet eller blir skyldig att i någon mån deltaga i regleringskostnaderna, så

vida icke ägare av strömfall eller av strömfall och jord, representerande tillhopa mera än hälften av båtnaden, ena sig om företaget.

Då fråga är om vattenreglering av det i 1 § först omnämnda slaget, d. v. s. enbart för vinnande av ökad möjlighet att utnyttja vattenkraft, fördelar sig den genom regleringen vunna båtnaden ungefärligen i proportion till fallhöjden å samtliga strömfall i vattendraget nedanför den sjö, vars vattenavrinning regleras. Härav följer, att ägare av strömfall, beläget i ett långt upp i landet framrinnande biflöde till exempelvis Dalälven, är urståndsatt att med lagens hjälp utverka bidrag till kostnadens täckande, så vida icke så många strömfallsägare göra gemensam sak med honom, att de jämte honom disponera över mera än hälften av de många och ofta synnerligen betydande fallhöjderna mellan den sjö, om vars reglering är fråga, och *Dalälvens utlopp i havet*. Icke ens gent emot ägare av strömfall i biflödet är detta möjligt, även om den, som söker tillstånd till regleringen, äger mera än hälften av fallhöjderna mellan sjön och biflodets utlopp i huvudälven.

Det ligger emellertid i sakens natur, att ägare av längre ned i älven beläget strömfall med kanske ett par hundra gånger större lågvattenmängd, om också båtnaden absolut taget är lika stor för honom som för ägaren av ett vattenfattigt fall i bifloden, i allmänhet har ett mindre starkt pådrivande intresse för den relativt taget ringa kraftökning, som i hans strömfall skulle genom varje sådan mindre reglering vinnas. Att under dessa förhållanden samla den erforderliga majoriteten genom en hänvändelse till respektive strömfallsägare är i regel för den senare omöjligt. Såväl den ene som den andre av de strömfallsägare, vilka icke hava ett omedelbart och trängande behov av jämnare vattentillgång, hava för övrigt anledning ställa sig avvaktande på grund av sin kännedom eller förhoppning, att vederbörande såsom ägare av t. ex. en kraftstation, avsedd att tillgodose en orts behov av lyse, har ett så trängande behov av regleringsföretaget, att han är nödsakad helt och hållet på egen bekostnad utföra regleringsarbetet, ehuru det kommer även de övriga strömfallsägarna till godo.

Vare sig detta inträffar eller det allmännyttiga företaget på grund av de mötande svårigheterna icke kommer till stånd, måste lagens verkningar i nu angivna hänseenden betecknas såsom mindre tillfredsställande. Även ägare av större strömfall och strömfall närmare flodmynningarna kunna drabbas av dem. Men det ligger i öppen dag, att de äro ägnade att oftast och hårdast träffa kapitalsvaga ägare av mindre fall långt upp i ett flodsystem och att därigenom i mera avlägsna bygder

lägga en hämsko, bland annat, på den påbörjade elektrifieringen av vår landsbygd. Från såväl social- som nationalekonomisk synpunkt lär det för den skull vara önskvärt, att lagstiftningen i nu angivna hänseende underkastas jämkning.

Då skyldighet för fallägare att ingå i vattenregleringsföretag icke inträder, förrän han begagnar den genom regleringen vunna förbättringen, samt mot regleringsintresset stridande enskilda och allmänna intressen skyddas genom bestämmelserna i 3 kap. 2 § jämförd med 2 kap. 3 § vattenlagen, vill det synas, som om icke något intresse trädes för nära, om den begränsning av initiativrätten, som stadgas i det härövan först omförmälda lagrummet, bortföller eller väsentligen modifierades. Fråga härom var föremål för överbägende av sakkunnige för omarbetning av vissa delar i det av vattenrätts- och dikningslagskommittéerna den 17 december 1910 avgivna förslaget till vattenlag. I dessa sakkunniges betänkande heter det bland annat:

»Mot den begränsning av initiativrätten, som sålunda vidtagits, har av teknologföreningen framhållits, att densamma syntes obehöfelig, då skyldighet att deltaga i kostnaden enligt förslaget inträdde först då båtnaden togs i bruk. Det vore också av vikt att på allt sätt främja tillkomsten av nyttiga regleringsföretag. Jämväl vattenfallsstyrelsen tillstyrker i viss mån en utsträckning av initiativrätten utöver vad kommittéerna föreslagit. Styrelsen anser, att initiativ rätt utan olägenhet borde efter vattendomstolens eller Kungl. Maj:ts beprövande kunna medgivas även sådana intressenter, som ställde säkerhet helt eller delvis för kostnaderna för regleringens utförande och vilka tillika, ensamma eller tillsammans med andra, som förenat sig med dem om företaget, genom detsamma beräknades erhålla en båtnad, överstigande dubbla skadan av regleringen. Till stöd för detta förslag anför styrelsen, hursom vid vissa regleringar den nytta, som genom företaget tillfördes strömfällen i vattendraget, vore mångdubbelt större än den för regleringens utförande vållade skadan, samt att måhända redan den båtnad, som belöpte å ett enda strömfall, vida överbägede hela skadan. Genom att stadga skyldighet för sökanden att ställa säkerhet för kostnaderna torde övriga intressenters berättigade anspråk å garantier, att företaget komme att fullföljas, vara tillgodosedda.

Den begränsning av initiativrätten, som i 1 § stadgats, står i det närmaste sammanhang med de i 3 § av kommittéförslaget meddelade bestämmelserna angående de förutsättningar, varunder, då för genomförande av en vattenreglering annans egendom skulle tagas i anspråk

eller skadas, ett sådant företag må medgivas. Såsom i det följande närmare kommer att utvecklas, skall därvid hänsyn tagas till nyttan av företaget ej allenast för sökanden utan jämväl för de övriga, för vilkas egendom företaget är till båtnad, liksom vid bedömande av skadan sökandens egendom är likställd med egendom som tillhör annan.

Ur allmän ekonomisk synpunkt torde med avseende å företag av den omfattning, varom nu är fråga, ingalunda vara önskvärt, om rätten att för genomförande av ett sådant företag åberopa sig å företagets nytta för andra än sökanden medgäves utan begränsning. Någon garanti att dessa vare sig vilja eller äga de ekonomiska förutsättningarna för att kunna tillgodogöra sig de genom företaget skapade nya värdena föreligger knappast. Ju mindre den nytta är, sökanden själv vinner, desto ovissare måste det också framstå, huruvida denne kan på ett för samtliga av företaget beroende intressen tillfredsställande sätt fullfölja detsamma. Dessa sakförhållanden hava också beaktats av vattenfallsstyrelsen i dess förut återgivna förslag. Huruvida det sätt för lösningen av föreliggande spörsmål, som vattenfallsstyrelsen förordat, är att föredraga framför kommittéförslaget, därom kunna ju delade meningar råda. I varje fall måste det anses innebära en avsevärd olägenhet, att enligt styrelsens förslag avgörandet, om initiativrätt föreligger eller ej, göres beroende av — förutom de uttryckligen angivna villkoren — ytterligare den omständigheten, att Kungl. Maj:t eller vattendomstolen enligt grunder, som icke närmare av styrelsen utvecklas, finner sådan initiativrätt böra tillerkännas sökanden. Det måste dock anses vara av stor vikt, att sökanden redan på ett förberedande stadium kan efter de i lagen angivna objektiva grunder, såvitt möjligt, själv bedöma, huruvida domstolens medgivande är att påräkna. Då den av kommittéerna i denna fråga intagna ståndpunkten tillika står i god överensstämmelse med den grundsats, som för likartat fall vunnit tillämpning i 13 § av gällande dikningslag, hava de sakkunniga icke ansett sig äga anledning att i denna del av förslaget föreslå någon ändring.»

De erinringar, som av kommittéerna i första hand gjorts mot sålunda ifrågasatta modifierade bestämmelser om initiativrätten, synas under alla förhållanden förlora sin betydelse, om dessa bestämmelser erhålla ett sådant innehåll, att initiativrätt tillerkännes varje strömfallsägare gent emot övriga strömfallsägare endast under förutsättning att, där sökanden jämte med honom likställda strömfallsägare icke representerar mera än hälften av båtnaden, den sökanden och med honom likställda åbelöpande båtnaden överstiger dubbla skadan av regleringen.

Såsom ytterligare villkor kunde måhända, om så ansåges nödigt och på sätt vattenfallsstyrelsen ifrågasatt, stadgas skyldighet att ställa borgen helt eller delvis för regleringskostnaderna.

Vad angår det av de sakkunnige till sist gjorda uttalandet, att den av kommittéerna intagna ståndpunkten stode i full överensstämmelse med den grundsats, som för likartat fall vunnit tillämpning i 13 § av då gällande dikningslag, är det visserligen sant, att den ifrågasatta ändringen icke vinner stöd av sagda grundsats, vilken i fråga om företag för torrläggning av mark genom vattenavledning finnes uttryckt jämväl i de år 1920 i vattenlagen införda bestämmelserna om vattenavledning. Men däremot lär det med fog kunna påstås, att vattenavledningsföretag för utnyttjande av vattenkraft varken enligt i övrigt gällande rättsregler eller med hänsyn till faktiska förhållanden äro två med varandra fullt likartade fall. Den omständigheten, att jordägare i allmänhet är skyldig erlægga på hans mark belöpande kostnad för torrlägningsföretaget, även om han icke använder sig av båtnaden, under det att på sätt ovan sagts motsatsen under alla förhållanden gäller för strömfallsägare beträffande vattenregleringsföretag, måste betecknas såsom en olikhet av avgörande betydelse. Och ägarna av mark omkring sjö, som helt eller delvis torrläggas, representera onekligen en mera koncentrerad gemenskap av likvärdiga intressen än ägarna av kanske utefter ett flodsystems hela längd spridda strömfall, utnyttjade för vitt skilda ändamål och under olika betingelser samt av oerhört varierande värde. Möjligheten att samla majoritet för ett företag till allas nytta torde för den skull i regel vara betydligt större i det förra än i det senare fallet.

I någon mån kompliceras spörsmålet i vad angår det *andra* slaget av vattenreglering enligt 3 kap. 1 § vattenlagen, d. v. s. då vattenregleringen äsyftar såväl utnyttjande av vattenkraft som torrläggning av mark. Flera möjligheter äro med hänsyn härtill tänkbara. Den i samma lagrum stadgade inskränkningen i initiativrätten kan tänkas bibehållen för vattenregleringsföretag av sådan art. Eller också kunna särskilda bestämmelser meddelas i syfte att begränsa initiativrätten i förhållande till ägare av mark, som genom företaget torrläggas.

De av mig här ovan ifrågasatta lagändringarna förutsätta, att samtliga ägare av strömfall nedanför den sjö, om vars reglering är fråga, fortfarande skola anses ingå i en och samma regleringssamfällighet. För tillgodoseende av de speciella intressen, som göra sig gällande i flodsystemens biflöden och i desamma ovanför biflödes utlopp, samt för åstadkommande av mindre omfattande regleringssamfälligheter, kan jäm-

väl den utvägen tänkas möjlig, att lagen medgiver, att ett flodsystem må kunna uppdelas i sektioner, begränsade nedåt av biflödes utlopp i huvudvattendraget. Varje sådan sektion skulle därvid bilda en särskild samfällighet, på vilken i första hand nu gällande bestämmelser om initiativrätt skulle vara tillämpliga. Det vill emellertid synas, som om konsekvenserna av en sedan anordning äro ägnade att väcka betänklighet, varjämte densamma endast delvis skulle råda bot för det missförhållande, om vars undanröjande är fråga.

Då i allt fall frågan bör bliva föremål för utredning, tillåter jag mig föreslå,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående sådan ändring av vattenlagens bestämmelser om vitsord till vattenregleringsföretag med tvångsdelaktighet, att den i 3 kap. 1 § av samma lag stadgade inskränkning i initiativrätten helt eller delvis bortfaller.

Stockholm den 19 januari 1921.

Ernst Lyberg.